

Inventari de coses perdudes

MÉSLLLIBRES

Judith Schalansky

Traducció de Maria Bosom

Illes Cook meridionals
TUANAKI
També coneguda com a *Tuanahe*

* L'atol estava situat a unes dues-centes milles al sud de l'illa Rarotonga i a unes cent milles al sud-oest de l'illa Mangaia.

† Tuanaki es devia enfonsar al mar a finals de 1842 o a començaments de 1843 a causa d'un sisme submarí, perquè el juny de 1843 els missioners ja no van poder localitzar l'illa. No va ser fins al 1875 que l'atol es va eliminar de tots els mapes.

Fa exactament set anys, un dia d'abril clar en què no bufava ni gota de vent, vaig descobrir una illa que no coneixia, anomenada Ganges, en un globus terrestre a la secció de mapes de la Staatsbibliothek de Berlín. L'illa solitària estava situada al nord-est de l'oceà Pacífic, al mig del no-res, a la cua del poderós Kuro-Shio, el furibund corrent marítim de color blau fosc que arrossega incansablement masses d'aigua càlida i salada des de l'illa Formosa cap al nord, recurrent tot l'arxipèlag japonès. Aquell punt de terra semblava un imaginari punt de fuga septentrional de les cadenes de les illes marianes i hawaianes, l'última de les quals encara portava el nom de John Montagu, IV comte de Sandwich, com

a mínim en aquella bola de guix, més o menys de la mida del cap d'un nen, folrada de paper maixé amb un estampat molt artístic. Atreta pel nom de l'illa, que em resultava familiar, i per la seva insòlita localització, em vaig posar a investigar i vaig descobrir que, a prop de les coordenades 31° N 154° O s'havien albirat barreres de corall en dues ocasions i fins i tot terra ferma en quatre ocasions. Tot i així, diverses autoritats van qüestionar-ne l'existència repetidament fins que, el 27 de juny de 1933, un grup d'hidrògrafs japonesos va anar a inspeccionar la zona i va comunicar oficialment que l'illa Ganges havia desaparegut, una pèrdua que va passar gairebé desapercebuda per al món.

De fet, els antics atlants ja havien registrat incomptables illes fantasma. A mesura que els mapes s'anaven fent més precisos i deixaven menys lloc per a regions desconegudes, cada cop era més freqüent que els navegants creguessin albirar illes fantasma, atrets pels últims territoris inexplorats, captivats per la immensitat del mar desert, confosos per la visió dels núvols baixos o dels icebergs a la deriva, fastiguejats de tant beure aigua salobre i alimentar-se de pa cucat i carn salada corretjosa i tan assedegats de terra ferma i de glòria que la seva avidesa desmesurada feia que tots els seus anhels es concentrassin en un trosset d'or brillant i els portava a caure en la temptació d'anotar noms misteriosos acompanyats de coordenades reals als quaderns de bitàcola per trencar la monotonia dels dies amb suposats descobriments. I així, noms com Nimrod, Matador o les illes Aurora passaven a formar part dels mapes, paraules intrèpides escrites en cursiva al costat dels contorns ben definits de bocins de terra escampats pel món.

Però el que va despertar el meu interès no van ser aquestes afirmacions que durant molts anys ningú va rebatre, sinó

les illes que havien existit antigament i que havien desaparegut, un fenomen documentat en nombroses ocasions. I de tots els testimonis m'interessaven sobretot els que feien referència a l'illa enfonsada de Tuanaki, en part pel seu sonor que evocava una paraula màgica oblidada, però principalment pel curiós relat que circulava sobre els habitants de l'illa: pel que es veu, desconeixien qualsevol forma de lluita i la paraula «guerra» els resultava aliena en qualsevol dels seus significats negatius. Deixant-me endur per les restes d'una esperança infantil soterrada dins meu, em vaig mostrar disposada a creure'm de seguida aquella història, malgrat que em recordava els somnis il·lusoris i utòpics d'alguns tractats que gosaven afirmar, ni més ni menys, que un altre món era possible però que, en general, només era preferible al que existia en un pla teòric, com demostraven les descripcions grandiloqüents d'uns ordres socials cada cop més elaborats i, per tant, més perjudicials per a la vida. Així doncs, tot i saber que era un error, jo també buscava, com tants altres abans de mi, una terra que no conegués el record, sinó només el present, una terra on la violència, la misèria i la mort fossin completament desconegudes. I així m'apareixia Tuanaki davant dels ulls, un lloc que difícilment podia ser més esplèndid de com el descrivien les fonts: un atol format per tres illes que amb prou feines s'alçaven sobre el nivell del mar i que encerclaven una llacuna resplendent de color blau turquesa, d'aigües poc profundes i plenes de peixos, envoltades per una barrera de corall que les protegia de l'embat de les onades i de les mareas empipadores, poblades de cocoters esvelts i arbres fruiters esponerosos i habitada per gent extraordinàriament amable i amant de la pau. En resum: un indret encisador que jo, a causa de la meva simplicitat, m'imaginava com el paradís. En la meva ment, l'únic detall, insignificant però decisiu, que el diferenciava del paradís

original era que els fruits dels seus arbres no amagaven cap coneixement, tret de l'obvietat que era millor quedar-se allà que marxar. Però de seguida vaig descobrir amb estupefacció que hi havia una diferència cabdal entre aquell paradís i l'original: aquell jardí de l'edèn no era un lloc d'on t'expulsa- ven, sinó un lloc que oferia refugi a qui el necessitava.

Les notícies sobre aquell inversemblant tros de terra eren prou detallades per testimoniar de forma fidedigna que realment havia existit, encara que el cronòmetre nàutic no arribés a determinar mai la seva posició exacta, perquè cap Tasman, cap Wallis ni cap Bougainville, ni tan sols cap capità d'un balener que s'hagués desviat del seu rumb, van arribar a albirar les seves costes suaus. Examinava una vegada i una altra els recorreguts de les grans expedicions als Mars del Sud, resseguia les línies de ratlletes o de punts que travessaven el mar de paper a través de la xarxa de coordenades geogràfiques i acarava les rutes amb la presumpta posició d'aquella illa que jo, en un rampell d'ímpetu imperi- al, havia situat al quadrat buit de sota de tot.

No hi havia dubte: l'explorador que el petit continent europeu encara considera a dia d'avui com el més gran dels navegants que van recórrer tots els racons del plane- ta devia passar pel costat de Tuanaki en el seu tercer i úl- tim viatge i no la devia veure per ben poc. El mes de març de 1777, els dos vaixells de la seva expedició, que havien es- tat avarats com a carboners entre la boira de Whitby, de- vien navegar, orgullosos com fragates i amb totes les veles desplegades, a prop de l'illa, que no devia quedar gaire lluny del camp visual dels mariners. Havia passat un mes llarg des que les embarcacions de James Cook, el veterà *Resolution* i el seu vaixell escorta, el *Discovery*, més nou i manejable, ha- vien llevat àncores a la badia neozelandesa de Queen Char- lotte Sound i, empesos per una brisa suau, havien creuat

l'estret que portava el nom del seu capità. Al cap de dos dies, finalment havien deixat enrere els turons de color verd fosc de Port Palliser, que treien el cap entre la boirina, i havien sortit a mar obert. Però tenien els vents en contra. Les brises fresques, que canviaven sovint de direcció, anaven seguides de vents molt fluixos, i les violentes ventades acompanyades de pluja s'alternaven amb períodes de calma exasperant. Al contrari del que era habitual en aquella estació de l'any, ni tan sols hi havia rastre del corrent provocat pels vents de l'Oest, que els hauria d'haver empès a velocitat constant en direcció nord-est cap al meridià d'Otaheite. Aquella circumstància va fer que s'anessin allunyant perillosament del següent punt d'ancoratge. Ja havien perdut molt de temps. I cada dia que passava minvava la seva esperança de poder costejar la regió de Nova Albion abans que s'acabés l'imminent estiu boreal, amb l'objectiu de trobar l'entrada a la via navegable de què tant es parlava, que permetria ubicar als mapes incomplets l'anhelada drecera que escurçaria la ruta marítima entre el Pacífic i l'Atlàntic. El somni d'aquell corredor marítim, flanquejat per banquises de gel però malgrat tot navegable, era tan antic i persistent com tots els dels cosmògrafs, i encara havia arrelat més profundament des que s'havia hagut de descartar el somni anterior d'un continent enorme situat al sud del planeta, després que James Cook solqués els Mars del Sud traçant amples ziga-zagues a la recerca d'aquella terra llegendària i no aconseguís veure res més que muntanyes de gel.

Així doncs, els dos vaixells navegaven en direcció a l'illa amb les veles desinflades, quan es va començar a apoderar d'ells un silenci ensordidor, radicalment diferent de l'harmoniosa quietud que envolta la meua vida a la biblioteca. Malgrat tot, de tant en tant podia sentir, des del meu confinament, els sons que els rodejaven: el ressò parsimoniós

de la mar de fons, l'escarni del vent immòbil, la interminable lletania de les ones que s'encrespaven una vegada i una altra i després s'anaven extingint de mica en mica, cosa que havia portat Magalhães a batejar aquell oceà com a «pacífic», una consonància fantasmagòrica, el so despietat de l'eternitat, més aterridor que el de la tempesta més furiosa, que almenys sabem que tard o d'hora amainarà.

Però aquell mar no tenia res de pacífic ni d'encalmat. Les seves obscures profunditats estaven habitades per forces indomables que esperaven el moment de tornar a la superfície. El fons estava ple d'esquerdes i de solcs, l'escorça terrestre que s'amagava sota les aigües era abrupta a causa de les falles submarines i les cadenes muntanyoses: cicatrius obertes durant els temps prehistòrics en què els continents encara no s'havien separat i formaven una única massa de terra que flotava sobre l'oceà. Forces colossals els esquinçaven i els premien contra el mantell terrestre, fins que les seves plaques s'encavalcaven les unes sobre les altres. Les de sota eren empeses cap als abismes escarpats, i les de sobre, cap a les altures lluminoses, sempre a mercè de les lleis de la natura, que no coneixen cap pietat ni justícia. L'aigua sepultava els cons volcànics i infinitat de coralls colonitzaven les vores dels seus cràters per erigir esculls a la llum del sol. Aquells esquelets acabaven formant nous atols i sobre la terra fèrtil creixien les llavors de les branques que el mar havia arrossegat fins a les platges, mentre els volcans extingits s'enfonaven fins a les profunditats llunyanes i obscures del mar, que pertanyien al terreny de l'eternitat. I mentre tot això continuava el seu curs sota les aigües amb un estrèpit inaudible, sota la coberta dels vaixells de Cook el bestiar bramava de gana: el toro, les vaques i els vedells, els marrans, les ovelles i les cabres; el cavall i les eugues renillaven, i el gall, les gallines i la resta d'aviram cloquejaven. Cook no havia portat

mai tants animals a bord com en aquell viatge. Per desig exprés del rei, duïen mitja Arca de Noè i, igual que en el cas del seu predecessor, la col·lecció d'animals que transportava Cook estava destinada a la reproducció. El capità es preguntava com s'ho devia haver manegat Noè per fer callar totes aquelles boques famolenques, que engolien tantes provisions com una tripulació sencera.

Quan feia quinze dies que navegaven a mar obert, molt lluny del rumb que havien de seguir, el capità, que es preocupava especialment del benestar dels cavalls, tal com explica el diari de bord del boter del vaixell, va ordenar que sacrificuessin vuit ovelles, destinades com la resta a poblar una de les illes dels Mars del Sud, per estalviar farratge, cada dia més escàs. Però una part de la carn va desaparèixer del menjador dels oficials abans que haguessin tingut temps d'assaonar-la. Els petits furts com aquell es repetien amb massa freqüència. El capità sospitava que hi hauria una insubordinació o una traïció i, després de reduir la ració de carn a tota la tripulació fins que s'entregués el culpable i que els homes es neguessin a tastar l'exigua quantitat de menjar que els tocava, fins i tot va témer que esclatés un motí. Aquella paraula, un llumí sota el sol abrusador a punt de provocar un incendi en qualsevol moment, es va quedar flotant a l'aire durant dos dies interminables en què el vent va tornar a canviar i va bufar del sud i, pel que sembla, va capgirar el caràcter reservat que sempre havia caracteritzat el capità i el va transformar en pura ràbia. Cook, una figura alta i solitària, caminava amb passes enèrgiques i sorolloses i cridava enfurismat. Les seves imprecacions retrunyien fins a la santabàrbara. Els maldecaps havien deixat lloc a la desconfiança, que li corroïa el cor, i, durant aquells dies, la imatge de pare estricte però just que tenia entre la majoria dels homes es va enfosquir fins a convertir-se en

la d'un vell dèspota de caràcter tan imprevisible com els vents. Qui vulgui, pot albirar les causes del seguit de circumstàncies que van acabar amb la mort violenta del capità dos anys després en una badia d'Owyhee en els desafortunats esdeveniments d'aquella travessia i en el fet que el mateix Cook no anotés al seu diari ni la més mínima menció sobre els incidents que es van produir durant el viatge.

Però això seria més endavant. De moment, passaven els dies que quedaven d'aquell mes interminable en què el temps, com si s'hagués aturat, s'havia convertit en eternitat, de manera que una hora o un dia ja no comptaven per a res. Els albatros i els petrells volaven en cercle al voltant del vaixell, els peixos voladors brunzien en l'aire sec, les marsopes i els dofins avançaven l'embarcació i, una vegada, també els va passar pel costat un banc de meduses minúscules, rodones i petites com bales de mosquet. En una ocasió, van veure un ocell gros i blanc amb la cua vermella, un senyal que indicava que hi havia terra a prop, tot i que no a la vista. Un altre dia van albirar un tronc enorme que feia tant temps que flotava a la deriva que estava cobert per una capa blanquinosa de bàlans que semblava pus a punt de rebentar.

Finalment, el 29 de març de 1777 a les 10:00 hores, el *Discovery*, que anava al davant en direcció a sotavent, va hissar la bandera vermella, blanca i blava d'Holanda, el senyal que indicava que hi havia terra a la vista. Gairebé al mateix temps, des del capdamunt del pal major del *Resolution* també van albirar la costa de color gris blavós que brillava a l'horitzó en direcció nord-est. Aquella visió amb prou feines semblava més real que un miratge. Fins que es va pondre el sol, els vaixells es van dirigir cap a la franja de costa desconeguda que centellejava a la distància i, quan es va fer de nit, van navegar de bolina fins a la primera llum de l'alba. Quan va despuntar el sol, estaven a unes quatre milles de terra ferma.